

חלקות פרזסים קטנות של 10-15 דונם, בדרך של תוכנית חסכון (כדומה לחסכון לדירה בימינו). הוקמו גם חברות לעיבוד חלקות אלה.

אם ענף ההדרים היה מקור פרנסה לבעליהם - בודאי היה בסיס מחיה להמוני הפועלים, וביניהם העולים החדשים במושבה. בהשוואה להיום, העבודה בפרזסים בימים ההם הייתה עבודה פרו. הפרזסים ניטעו 4X4 מ'. אך אם החלקה הייתה נטיעה ערבית במקורה (נרכשו פרזסים גם מידי ערבים) ומבוגרת בגיל (אומרים שפרזס בגיל חמישים מגיע למרב איכותו), אזי כל החלקה הפכה לסבך אחד. אם לא נגזמה בקפדנות ונותרו בה ענפים יבשים, יצאת עם תום יום העבודה בבגדים קרועים. עיבוד הפרזסים היה ידני בלבד. כלי העבודה - הטורייה. בעזרתה הודברו העשבים והותקנו בורות ההשקיה. מי ההשקיה הגיעו לראש כל חלקה בתעלות בטון צרות מבית הבאר, משם נשאבו על-ידי מנוע דיזל או חשמל. כאשר התקבל זרם המים היה צריך להתמודד איתו לשבט או לחסד - אם הבורות נפרצו והקירות נשטפו, לא ניתן לרוץ ולסגור איזה ברז...

העבודה בטוריה היא פשוטה, אך דרשה התמחות, אחרת היו נשארים ללא כוחות אחרי רבע שעה. בדרך כלל הועמדו הפועלים בשורה אחת, אחד ליד השני, ונוצרו כל התנאים למרוץ פרוע ורצחני - כמובן לשביעות רצונו של מנהל העבודה. לעולה החדש היה זה טבילת אש חמורה. מנהלי העבודה לא אהבו לקבל חדשים ומתמחים, ולעתים קרובות עשו הכל כדי להכשילם. לשכת העבודה, לעומת זאת, עמדה על כך, שבכל מקום יעבדו עולים חדשים - במידה ובכלל יכלה לכפות את מרותה על המעסיקים. לשכת העבודה גם פיקחה, במידה מסוימת על עבודת החדשים והדריכה אותם, עד כמה שאפשר, במקום העבודה. אני זוכר עוד את החבר סורקיס רכוב על חמור, מגיע לפרזסים להדריך ולעודד את החדשים... הטכניקה הייתה פשוטה: "א קלאפ - א צי" (מכה ומשיכה), אך מתחת הנוף הסבוך בחום הלוהט ובלחץ של הספק (תוצרת!) העבודה הייתה מפרכת. תנאי העבודה: כל 45 דקות הפסקה של רבע שעה והספקת מי שתייה למקום. תנאי זה כובד אמנם בכל מקום. קטיף הפרי בעונת החורף לא היה יותר קל. בחורות קטפו את העץ מלמטה, הבחורים קטפו על סולמות. כל עובד קיבל מספרים, שחייב היה לשים בתוך התיבה המלאה שקטף, לשם בקרת הספקו. הפרי הוצא באלונקות מבין העצים אל השבילים ומשם הובל בקרונית או בעגלה אל בית האריזה. לא טרחו בכל מקום ליישר את האדמה לפני תחילת עונת הקטיף, דבר שלא הקל במיוחד על נשיאת האלונקה. המשגיח התקשה מאוד לראות תמיד את חבורת הצעירים והצעירות בתוך הג'ונגל; וכדי שחלילה מישהו לא יירדם מתחת עץ, המציא מנהל אחד המצאה גאונית: הוא פקד על כולם לפרוץ בשירה בקול רם. וכך שירי העמים - שירי ארץ ישראל, גרמניה ורוסיה בקעו ועלו ממעמקי הפרזס, כדומה לספני הוולגה.

אריזת הפרי הייתה ידנית. בחורות עבדו במיון ועטיפה, הבחורים בהגשת הפרי לעובדות ('מרים סלים'), בהכנה וסגירה של תיבות המשלוח, ('נגרים') והעמסתם על המשאית להובלה לנמל ('סבליס'). שכר העבודה בקווי האריזה השונים היה הגבוה יותר. מי שמזדמן היום לבתי האריזה הענקיים של חברות השיווק, בודאי לא ימצא זכר לשיטות האריזה בהן השתמשו אז, יהודים כערבים. היום כמעט ולא נוגעים עוד בפרי: סרט נע מוביל את הפרי מהשטיפה לעטיפה ואריזה למשאיות המובילות.

על אף האמור לעייל אי אפשר לומר שלא נרקמו יחסים של קביעות בין המעביד והעובד היומי. לקבוץ "מחר" היה מספר מקומות עבודה קבועים, פחות או יותר. חלקות פרזס אחדות עובדו באופן קבולני. כך למשל עיבדו את מטעי "משק האוצר" (ע"ש י.חנקין) שהשתרעו בשכנות לכפר הסבא הערבית העויינת. אפשר היה להגיע לשם רק במשוריין בליווי משמר חמוש והחברים שעבדו שם בקביעות לא יכלו להגיע הביתה בכל יום, אלא רק בסופי שבוע.

ובודאי מעניין כמה השתכר פועל פרזס בימים ההם. לא כל כך קל לענות על שאלה זו. ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה, ב-1939 שער ה-£P - הלירה הפלשתינאית, היה (מקביל ללירה שטרלינג הבריטית) כ-2.86\$. רשמית הלירה התחלקה ל-1000 מיל. אך בפי העם 10 מיל נקראו פיאסטר או פשוט גרוש (בעל החור המפורסם), 20 מיל נקראו פרנק, 50 מיל שילינג (כמובן - החלק ה-20 של הלירה). שכר יום עבודה היה, על פי הסכם רשמי, 20 גרוש, אך בזמנים של חוסר עבודה גם שילמו פחות. לנשים